

Asia: VN/12528/2019

Lausuntopyyntö osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista

Lausunnonantajan tausta

1 Lausunnonantaja on

Valtion viranomainen

Mikä

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Työryhmän ehdotukset kokonaisuutena

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)

-

Vapaamuotoiset perustelut

Lapsiasiavaltuutetun lausunto ei vastaa suoraan esitettyihin osakysymyksiin, lausunto on tässä kokonaisuudessaan. Lapsiasiavaltuutettu pitää osallisuustyöryhmän raporttia vammaisten henkilöiden osallisuuden turvaamisesta vammaispalveluissa (jäljempänä raportti) onnistuneena lapsen oikeuksien huomioimisen kannalta. Lapsen oikeudet on otettu hyvin huomioon, ja raportissa ehdotetuilla lainsäädännön muutoksilla olisi myönteinen vaikutus lasten näkemyksiä ja osallisuutta kunnioittavaan ilmapiiriin. Raportissa käsitellään palveluprosessiin liittyviä pykäläehdotuksia, eikä siinä avata erikseen lapsivaikutusten arviointia tai lapsen oikeuksien sopimuksen asettamia edellytyksiä lainsäädännölle. Sen sijaan raportin pohjana ollut, rauennutta hallituksen esitystä vammaispalvelulainsäädännön kokonaisuudistuksesta, raportin ohella tarkastellessa käy ilmi, että rauenneessa ehdotuksessa on huomioitu lapsen oikeuksien sopimus sekä tehty lapsivaikutusten arviointia.

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan on erinomaista, että raportissa viitataan useampaan lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan, kuin sen 2 ja 23 artikloihin. YK:n lapsen oikeuksien komitea

on painottanut, että sopimuksen täytäntöönpano vammaisten lasten osalta ei voi olla pelkästään kyseisten artiklojen varassa. Lapsiasiavaltuutettu kaipaa kuitenkin selvennystä siihen, miksi ehdotetun vammaispalvelulain 1 §:n 4 momentin säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 26) on viitattu lapsen oikeuksien sopimuksen 5, 6 ja 30 artikloihin. Artiklojen sisältöä ehdotetun 1 §:n kontekstissa voisi olla tarkoituksenmukaista hieman avata, jottei jää epäselväksi, miten lapsen palveluiden riittävyttä ja laatua pitäisi tulkita juuri kyseisten artiklojen valossa.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että perusteluissa avattaisiin sitä, mitä ehdotetun vammaispalvelulain 1 §:ssä mainittu itsenäinen elämä lasten osalta tarkoittaa. Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on yleiskommentissaan itsenäisestä elämästä painottanut, että lasten osalta itsenäisen elämisen ja yhteisöön kuulumisen oikeuden ydin merkitsee oikeutta kasvaa perheessä. Lisäksi viranomaisten tulisi kiinnittää huomiota vammaisen lapsen perheen tarpeisiin lapsen itsenäisen elämän tukemisessa. Vammaisen nuoren itsenäisyyden tukeminen voi edellyttää viranomaisilta innovatiivisia lähestymistapoja tuen tarjoamisessa; teini-ikäiselle voi vapaa-ajan vietossa ystävien kanssa olla mieluisampaa ulkopuolisen tuen saaminen tai itsenäisyyttä tukevien apuvälineiden käyttö huoltajan läsnäolon sijasta.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukainen oikeus osallisuuteen sekä oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti on huomioitu kiitettävästi raportissa, jossa viitataan myös lapsen oikeuksien komitean edellyttämiin, muihin kuin kielellisiin viestintätapoihin (esim. s. 30-31).

Lapsiasiavaltuutettu pitääkin lapsen onnistuneen osallistamisen kannalta tärkeänä, että raportissa huomioidaan sekä erilaiset kommunikoinnin keinot että lapsen kuulemisen paikkaan liittyvät näkökohdat. Myös lapsen oikeuksien komitea on painottanut sopivan ympäristön merkitystä lapsen kuulemisessa: ympäristön ollessa pelottava, torjuva, piittaamaton tai epäsoviva ei lapsen kuuleminen onnistu kunnolla.

Lapsen oikeuksien komitea on esittänyt, että vammaisten lasten osallisuutta edistäisi, jos lapsilla olisi edustus erilaisissa elimissä, kuten esimerkiksi parlamenteissa, komiteoissa ja muissa organisaatioissa, joissa he voivat ilmaista mielipiteensä heitä koskevista päätöksistä sekä lapsina yleensä että erityisesti vammaisina lapsina. Täten esimerkiksi vammaisten lasten edustus kunnan vammaisneuvostossa tukisi lasten osallisuutta ryhmänä. Myös vammaisten lasten edustus kunnan nuorisovaltuustossa vahvistaisi osallisuutta sekä alleviivaisi sitä, että lapset on olennaista nähdä ensisijaisesti lapsina, ei vain vammaisina lapsina.

Lapsiasiavaltuutettu pitää kehitysvaiheen huomioimista iän ohella tärkeänä lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Lapsen oikeuksien komitea on tutkimuksiin pohjaten painottanut sitä, ettei lapsen ikä yksin ratkaise lapsen näkemyksen merkitystä: niin tiedot, kokemus, ympäristö, sosiaaliset ja kulttuuriset odotukset kuin tarjolla oleva tukikin vaikuttavat siihen, miten lapsen valmiudet muodostaa näkemyksiä kehittyvät. Raportissa onkin huomioitu kattavasti lapsen kehitysvaiheen merkitys (esim. s. 18 ja 31), mutta lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun vammaispalvelulain 3 §:n säännöstekstissä (s. 15) ei ole mainittu kehitysvaihetta osatekijänä siihen, millaista tukea vammaisen henkilön osallistuminen ja osallisuus edellyttävät. Kehitysvaiheen huomioiminen toki löytyy ehdotetun 3 §:n säännöskohtaisista perusteluista sekä sosiaalihuoltolain (1301/2014) 32 §:stä, johon ehdotetussa säännöstekstissä viitataan. Olisi kuitenkin syytä pohtia, tulisiko kehitysvaihe lisätä itse säännöstekstiin vammaisen henkilön edun, toimintakyvyn, iän ja elämäntilanteen rinnalle tuen muotoa määrittäväksi tekijäksi? Kehitysvaiheen merkitystä alleviivaamalla painotettaisiin lapsen näkemyksien arviointia tapauskohtaisesti ja toisaalta se korostaa lapsen kehittyviä valmiuksia sekä vammaisen lapsen kohdalla hänen henkilökohtaista kehitystään. Myös vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea on painottanut lapsen kehittyvien

kykyjen huomioinnin olevan kriittistä. Vammaisen henkilön itsenäisen toimijuuden kunnioittaminen korostuisi entisestään, mikäli 3 §:n perusteluissa mainitut omat valinnat (s. 27) lisättäisiin myös säädöstekstiin.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

1 § 1 momentin 3 kohta

4. Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

1 § 1 momentin 4 kohta

5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

1 §:n perustelut

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

3 §:n 3 momentti

7. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

8. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

3 §:n perustelut

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

4 §:n perustelut

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

5 § 1 momentti

12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

5 § 2 momentti

14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

5 § 3 ja 4 momentit

15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

36 § Palvelutarpeen arviointi

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 1 momentti

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

-

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

-

39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

-

Vapaamuotoiset perustelut

-

Vahtera Sonja
Lapsiasiavaltuutetun toimisto - Elina Pekkarinen, lapsiasiavaltuutettu ja
Sonja Vahtera, lakimies